

ÖĞRENME GÜÇLÜĞÜ OLAN ÇOCUKLARIN PSİKOSOSYAL ÖZELLİKLERİ, SORUNLARI VE EĞİTİMİ

S. Armağan Yıldız(*)

ÖZET

Bu makalede öğrenme güçlüğü olan çocukların psikososyal özellikleri, sorunları ve eğitimleri incelenmiştir. Öğrenme güçlüğü olan çocuklar, akademik ve sosyal açıdan pekçok probleme sahiptir. Bu problemler düşük benlik saygısı, kırıklık, sosyal gelişimde engeller gibi güçlükler yol açmaktadır. Ayrıca öğrenme güçlüğü olan çocuklar, akranları, öğretmenleri ve diğer yetişkinler tarafından sosyal açıdan reddedilip, ihmal edilerek kabul görmemektedirler. Reddedilme ve düşük kabul; çocuklardaki iletişim becerisinin azlığı ve empatik beceriyi göstermedeki yetersizlikleriyle ilişkilidir. Öğrenme güçlüğü olan çocukların pekçoğunda depresyon, endişe, içe çekilme vb. belirtiler görülmektedir. Ailenin ve okulun desteği bu çocuklar için önemlidir. Bu destek çocukları olumsuz deneyimlere girmekten korumaktadır. Bu çocuklar için hazırlanmış, koruyucu ve müdahaleye yönelik programlar, benlik saygısı, farkındalık, empatik davranış, uygun akademik destek, yetişkinlerle ve akranlarla uygun ilişki kurma ve bağlılık gibi konuları içermelidir.

Anahtar Sözcükler: Öğrenme Güçlüğü, Psikososyal sorunlar, Eğitim

ABSTRACT

Psychosocial Characteristics, Problems and Education of Children with Learning Disability

In this article, psychosocial problems of children with Learning Disability (LD) were examined. The child's with LD have many academic and social problems. These problems lead to difficulties such as poor self-esteem, frustration and other barriers in developing social skill. And children with LD are socially rejected, neglected and not accepted by peers, teachers and other adults. Rejection and low acceptance are associated with lack of communicative competence and reduced ability to demonstrate empathic behavior of children. Children with LD report more symptoms of depression, anxiety and withdrawn etc. Support in families and school are important for children with LD. This support protects children from negative experiences. Protective and intervention programmes which prepared for children with LD, have to include such as, self-esteem, self-awareness, empathic behavior, appropriate academic support, attachment with adults and

(*) İstanbul Üniversitesi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

good peer relationship.

Keywords: *Learning Disability, Psychosocial problems, Education.*

Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Psikososyal Özellikleri, Sorunları

Öğrenme güçlüğü, çocuğun okuma, yazma, aritmetik ya da dinleme, konuşma, akıl yürütme yeteneklerini kazanmada ve kullanmada yaşadığı güçlüktür. Genellikle bu güçlük çocuğun, bilgi işlem süreçleri ve bilgiyi öğrenme yeteneği ile ilgili bir problemle birlikte, kendini idare etme ve sosyal becerilerdeki zorluğuna da yansımaktadır (Yavuzer, 2000). Çok farklı şekillerde kendilerini gösterse de öğrenme güçlüğü olan çocuklar; dikkatini toplayamama, koordinasyon yoksunluğu, aşırı hareketlilik ya da hareketsizlik, aşırı yoğunlaşma, hafıza bozukluğu ve belirli faaliyetlere saplanıp kalma (perseveration) gibi temel bazı özellikler gösterebilirler. Bu özelliklerin tek tek ya da bazen bir bütün içinde bulunmaları öğrenme güçlüğüne neden olabilmektedir (Gearheart, 1981).

Öğrenme güçlüğü olan çocukların okui ve sınıfta yaşadıkları duygusal ve davranışsal güçlüklerin yanı sıra genel yaşamla ilgili sorunlarla da sıklıkla karşılaştıkları görülmektedir.

Okuma, yazma ve aritmetikte ortaya çıkan sorunlar aynı zamanda duygusal ve sosyal alanlarda da yaşanabilmektedir. Bazı çocuklar bebeklik dönemlerinde sorun yaşarlarken bazı çocuklar, gelişimin önemli geçiş noktalarında zorluk yaşayabilirler. Bazıları ise normal gelişim seyri göstermelerine rağmen okulla birlikte sorun ve gerilim yaşamaya başlamaktadırlar (Silver, 1992).

Öğrenme Güçlüğü olan çocukların bebeklikten itibaren bazı problemlerle karşılaştıkları görülmektedir. Ebeveyn aslında bu durumu farkında olmadan anlatabilmektedir. Doğumdan itibaren "huzursuz, rahatsız, uyku problemi olan, kısa süreli ve huzursuz uyuyan, beslenme, emme güçlüğü çeken, gazlı olarak tanımlanan, kas gerimi ve kas koordinasyonu düşük, sürekli hareket halinde olan, tutulmaktan ve dokunulmaktan hoşlanmayan, algısal problemleri olan çocuklar" olarak ebeveyn tarafından tanımlanabilirler. Tüm bu tanımlanan özellikler ebeveyne çelişki, şaşkınlık ve yetersizlik yaşatarak çocuğuyla iletişime ve etkileşime girmesine engel olabilir. Yaşanan bu tür duygular ebeveynin kendisini desteksiz ve yetersiz hissetmesine de yol açabilmektedir.

Söz konusu bu sorunlara ilave olarak bu tip çocuklarda "ayrılma" ile ilgili problemler de görülebilmektedir. Zamanı geldiğinde bir çocuğun annesinden ayrılabilmesi için iki yeterliliğe sahip olması beklenir. Birincisi: çocuğun dış dünyaya açılabilmesi için kendine güvenebilmesi, ikincisi ise; dış dünyanın çocuk için ilginç, çekici ve eğlenceli olmasıdır. Öğrenme

güçlüğü olan çocukların iletişim ve etkileşim kurmadaki sorunları onların dış dünyayı stresli bulup içe kapanmalarına neden olabilir. Başarılı olmak ve uyum sağlayabilmekle ilgili güçlükleri yüzünden bu çocuklar ayrılma girişimlerini de geciktirirler. Eğer çocuk dış dünyaya açılmak için zorlanırsa direnç geliştirebilir, etkileşime girmekten kaçır ya da zayıf ve yetersiz etkileşime girebilir (Silver, 1992).

Yaşları 11-12 arasında olan çocukların öğretmen ve ebeveynleriyle yapılan bir çalışma, bu çocukların % 6' sının anksiyete, korku, depresyon gibi nörotik tepkiler gösterdiğini ve davranış bozukluğu, kaygı, suç gibi sosyal uyum güçlüğü yaşadıklarını göstermiştir. Erkek çocukların kızlara oranla 2 kat fazla sorun yaşadığı ayrıca kızlarda sosyal güçlüklerle, erkeklerde ise nörotik tepkilere daha fazla rastlandığı görülmüştür (Guilford, 1986).

Aynı araştırmadaki anlamlı bir başka bulgu da sosyal açıdan problemleri olan kız çocuklarında okuma geriliği görülürken, nörotik tepkiler veren erkek çocukların ise okuma becerisi normale yakın bulunmuştur. Ebeveyni tarafından ihtiyaçları karşılanmayan, kendini güvende hissetmeyen çocukların problemlerinin belirgin olarak fazla olduğu tespit edilmiştir (Guilford, 1986).

6 yıl boyunca 500 çocuğun incelendiği bir araştırmada; bu çocukların öğretmenlerine davranış ve öğrenme sorunlarını sıklıkla getirdikleri görülmüştür. Bu çocukların 20'sinde agresyon, 9'unda içe çekilme, 7'sinde anksiyete bozukluğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularından hareketle okul psikoloğu, okul doktoru/ hemşiresi ve ebeveyn arasında işbirliğinin gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca evde çocuk hakkında tutulacak kayıtların önemine de değinilmiştir. İçe çekilme, başarısızlık, atipik olma, disiplinsizlik, sosyal izolasyon vb sorunları olan çocuklar öğretmenin destekleyici, cesaretlendirici ve olumlu yaklaşımına ihtiyaç duyabilmektedirler (Guilford, 1986).

Öğrenme güçlüğü olan çocukların yaşadığı duygusal sorunları tespit ederken; okul ve akademik güçlüklerle yol açan duygusal problemleri olan çocuklarla; duygusal problemleri, okul ve akademik güçlüklerin sonucunda oluşan çocuğu birbirinden ayırmak çok önemlidir.

Öğrenme güçlüğü olan çocuklar davranışsal ve sosyal beceri alanlarında bir takım güçlükler yaşamaktadırlar. Yine bu güçlüklerle sahip çocukların öğretmenleri tarafından agresif, hiperaktif, dikkat eksikliği, içe çekilme, iç disiplinden ve sorumluluktan yoksunluk, dağınıklık, ilgisizlik, kırgınlık ve düşmanlık gibi davranış özellikleri gösteren çocuklar olarak tanımlandıkları ifade edilmiştir (Mc Leod, 1993).

Okulda yaşadıkları akademik yetersizliklerinin yanı sıra empatik davranamadıkları ve sözlü-sözsüz mesajları doğru yorumlayamadıkları için öğrenme güçlüğü olan çocukların, yakın çevreye uyum sağlayamayıp öğretmen ve arkadaşları tarafından reddedildikleri bilinmektedir. Sosyal ilişki ağı ve sosyal destek mekanizması çocuğun gelişiminde önemli bir yer oluştur-

duğundan sosyal açıdan kabul görmeyen, reddedilen bu çocukların yaşadıkları kırıklık kadar ilerleyen zaman içinde davranış problemleri olan yetişkin olma eğilimleri, akranları ve başkalarıyla kötü ilişkiler geliştirme, öğretmenleriyle olumsuz ilişki kurma ve sosyal bilişle ilgili başarısızlıkları yaşama riski de artmaktadır (Mishna, 2003).

Öğrenme güçlüğü olan çocukların davranış özellikleri; duygusal ve sosyal problemlerini yansıtabilir. Duygusal ve sosyal problemlerin kaynağında sosyal kabul ve duygusal uyumsuzluktan söz etmek mümkündür. Duygusal problemi olan çocuklarda, öğretmenleri ve arkadaşlarıyla ilişki kurma, başlatma, sürdürme, diğerlerini anlama, başkalarıyla yapılan faaliyetlerden zevk almada yetersizlik ve başarısızlık görülür. Bu çocuklar yaş, cinsiyet ve zekalarına uygun olmayan duygu, düşünce ve tepkilere sahip olabilmektedirler. Saldırganlık, fizik dağınıklık, tepkisizlik, olumsuzluk, otoriteye karşı koyma vb durumları içeren davranış problemleri, anksiyete-içe çekilme, olgunlaşmama özelliği ve anti-sosyal davranışlar sergileyebilmektedir.

Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklarda Sık Karşılaşılan Sorunlar

Öğrenme güçlüğü olan çocukların başlıca sorunlarının: Çözülme-Geri Kaçmak, Regresyon, Yansıtma ve Yerini Alma, Yetersiz Benlik İmajı ve Depresyon, Sosyal Güçlükler, İçer Kapanma, Denetim Odağı ve Uyumlu davranış olduğu görülmektedir (McLeod, 1993; Silver, 1992):

Çözülme- Geri Kaçmak: Öğrenme Güçlüğü yaşayan çocuklar, herhangi bir yenilgi ve başarısızlık duygusuyla başa çıkabilmek için deneme cesaretinden yoksun şekilde pasif bir konumda olmayı tercih edebilirler. Girişimde bulunmak yerine geri çekilme tepkisini kullanırlar. Yaşamlarında hayati kırıklığına uğrayan çocuklar stresten kaçınmaya çalışırlar ve kendilerini yeni deneyimlere kapatırlar.

Regresyon: Çocuklar duygusal ve sosyal zorlanmalar karşısında gelişimlerinin daha önceki aşamalarına dönerek tepki verebilirler. Böylelikle yaşadıkları stresle başetmeye çalışırlar.

Yansıtma ve Yerini Alma: Çocuklar stresten kaçınmak için başarısızlıklarının sebeplerini başka şeylere bağlama eğilimindedirler. Bazen anksiyete ve depresyon yaşamaktan ziyade belirli korkular, adı konabilen korkular geliştirebilirler. Bazı çocuklarda bedensel şikayetler baş gösterebilir. Endişeleri beden fonksiyonlarında odaklanabilir. Karın ağrısı, ishal, baş ağrısı, kramplar, idrara sık gitme vb sorunlar ortaya çıkabilir. Stresten kurtulduğu anda şikayetler kesilebilir. Çocuklar aynı zamanda kendi düşüncelerini başkalarınınmış gibi yansıtabilir, herkesi ve her şeyi suçlayabilirler. Eğer çocuk, kendisine konulan teşhisten haberdarsa bazen yapmak istemedikleri şeyler karşısında sorunlarını mazeret olarak da kullanabilirler.

Yetersiz Benlik İmajı ve Depresyon: Çocuklar yaşadıkları sorunların ve başarısızlıklarının üstesinden gelecek psikolojik destek sistemlerini geliştiremeyerek depresyona girebilirler. Yetersizlik, başarısızlık, etkileşim

azlığı, dışlanmışlık bu çocuklarda öfke ve değersizlik hissi verir. Küçük çocuklar da öfkeli ve rahatsız tepkiler görülebilirken büyük çocuklar ise klasik depresyon belirtileri gösterebilir, yeme, uyku problemleri sergileyebilirler. Bazen öfke o kadar büyük olabilir ki intihar girişimi bile görülebilir. Katı süperegö gelişimi de çocuğun zaman zaman kendisini suçlu hissedip cezalandırmasına yol açabilir. Çocuklar anksiyete ve değersizlik duygularını içlerine attıklarında benlik imajı oldukça fazla zarar görür. Kendisini yetersiz, kötü, aciz ve çaresiz hissedebilir. Aynı zamanda dış dünyadan gelebilecek tepkilerde bu düşüncelerini pekiştirebilir. Uygun yardımı aldıklarında, öğrenmeye ve davranışsal görevlerini anlamaya başladıklarında kendilerinde meydana gelen değişimi fark edip düzelebilirler.

Öğrenme Güçlüğü olan çocukların sahip oldukları zihinsel kapasitelerine rağmen okulda yaşadıkları, özellikle okuma, yazma ve aritmetik derslerindeki başarısızlıkları (Miller, Butler & Lee, 1998), onları kendileri hakkında olumsuz düşünmeye itmekte birlikte benlik saygısı ve kendini kabul düzeylerine de olumsuz yönde yansıtıyor yapılan çalışmalarda görülmüştür (Bear, Minke & Manning, 2002).

Denetim Odağı: Denetim odağına, gelişimsel bir bakış açısıyla bakıldığında 4-5 yaşlarındaki çocuklarda hem başarı hem de hata dışıdır. 6-7 yaşlarındaki çocuklarda yalnızca başarılar içselleştirilmektedir. 10-11 yaşlarında hem hatalar hem de başarılar içseldir. Denetim odağının önemi özellikle, çocuğun okulla ilgili görev ve sorumluluklarında kendini gösterir. İçten denetimli çocuklar, sorumlulukları üstlenip, bilgi üretimine katkıda bulunup, çabalarken, dıştan denetimli çocuklar başarısızlık halinde nedenleri dış kaynaklarla açıklamaktadırlar. Bu çocuklarda genelde düşük benlik saygısı, içe çekilme görülebilmektedir. Aynı zamanda yardım isteme eğilimleri de çok fazladır. Yapılan çalışmalar, öğrenme güçlüğü olan çocuklar arasında da yaygın olarak bu eğilimin olduğunu ortaya koymaktadır (Mc Leond , 1993) .

Sosyal Güçlükler: Duygusal problemlerin hemen hemen hepsi sosyal güçlüklerle yol açabilir. Bazı çocukların, sportif faaliyetlerini engelleyen sahip oldukları görsel- motor problemleri veya iletişimi etkileyen dil ve konuşmaya ilişkin problemleri yaşlılarıyla ilişkilerini engelleyebilmektedir. Dolayısıyla bu gibi nedenlerle çocuklar yaşlılarıyla etkileşime girmekten kaçınırlar. Bunun sonucu olarak bazı çocuklar kendinden küçük yaştakilerle oyun oynamayı tercih edebilirler. Bir başka sosyal güçlük, sosyal ipuçlarını yakalama ve anlamada duyulan güçlüktür. Pek çok çocuk erken yaşta bunu öğrenmelerine rağmen, öğrenme güçlüğü olan çocuk beden dilini okumada, jest ve mimikleri anlamada sorun yaşar ve zaman zaman fikir ve iddialarından vazgeçmeyerek ısrarlı tepkilerde bulunabilir.

İçe Kapanma: Öğrenme Güçlüğü olan çocukların yaşadıkları çatışmalar ve kırıklıkların kişilik gelişimi üzerine olumsuz etki ederek içe kapanmalarını ve dış dünyaya karşı mesafeli olmalarına yol açabilir. Yaşadıkları olumsuz duygular gelecekte sorunlu davranış kalıplarına dönüşebilir.

Uyumlu Davranış: Uyumlu davranış, öğrenme güçlüğü olan çocuk için sosyal ortamlarda dili kullanma, sosyal ilişkilere etkili biçimde katılabilme, öğrenme ortamıyla etkili biçimde başa çıkabilme şeklinde tanımlanmıştır. Yapılan çalışmalar, sayılan bu kriterler doğrultusunda öğrenme güçlüğü olan çocukların normal çocuklara göre uyumsuz olduğunu göstermektedir. 54 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada öğrenme güçlüğü olan çocuklarda beşte üç oranında sorunlu davranışa rastlanmıştır. Yapılan çalışmalar öğrenme güçlüğü olan çocukların sınıfa ve öğrenme ortamına uyan davranışı gösteremedikleri ve benlik kavramıyla ilgili sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır (Mc Leond, 1993).

Bazı öğrenme güçlüğü olan çocuklar korkularını dolaylı yollarla ifade edebilir, pasif agresif tutumlar geliştirebilirler. Bulunduğu ortamda kendisine yönelik öfke doğmasına neden olabilir. Bir başka özellik de pasif ve bağımlı oluşlarıdır. Bir olaya karışmak istemezler olayların dışında kalmayı tercih eder ve yardım istekleri suni olabilir. Aşırı olgunlaşmamış tavırlar sergileyebilirler. Düşünmeksizin içtepisel davranabilirler. Dikkat çekmeye çalışarak sınıfın, öğretmenin dikkatini üzerine çekmeye çalışabilirler.

Sosyal beceriler açısından kendini yetersiz hisseden çocuklarda aynı zamanda motivasyon düşüklüğü, yetersizlik duygusu, yakın çevreyle etkileşime ve iletişime girmede başarısızlık ve işbirliğine girememe görülmektedir (Mishna, 2003).

Stres Karşısında Öğrenme Güçlüğü Olan Çocukların Verdiği Tepkiler

Öğrenme güçlüğü olan çocuk ve yetişkinlerin yaşadıkları bir başka sorun alanı da stres ve stresle başa çıkma becerileridir. Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler diğer normal öğrencilere oranla eğitim ortamlarında stresi daha fazla yaşarlar ve bu onların daha fazla gerginlik ve stres hissetmelerine neden olur. Kişisel ilişkilerinde, akranlarıyla olan birlikteliklerinde ve ebeveynlerinin beklentilerine cevap vermede bu çocuklar problem yaşarlar. Ayrıca normal çocuklarla kıyaslandıklarında stresle başa çıkma mekanizmaları yetersizdir. Tüm bu kaynaklardan gelen uyarılar ve gerçekçi olmayan beklentiler bu çocuklar üzerinde, baskı, çatışma, anksiyete yaratır.

Stresle ilgili öğrenme güçlüğü olan çocukların verdikleri tepkiler (Berkowitz, 1999):

- 1) Akademik performansta ani düşüş veya çıkışlar,
- 2) Tutumlarda önemli değişiklikler,
- 3) İçe çekilme veya patlama,
- 4) Davranışlarda aşırı hareketlilik veya yavaşlama,
- 5) Bitkinlik ve belirsiz hastalıkla ilgili şikayetler,
- 6) Uykuyla ilgili problemler,
- 7) Baş ağrısı veya mide problemleri,
- 8) Alkol, ilaç vb madde kullanımı,
- 9) Allerjik veya astimatik ataklarda artış,

- 10)Çeşitli nedenlerle okul veya sınavla ilgili ortamlardan kaçış,
- 11)Yemek veya iştahla ilgili sorunlar,
- 12)Antisosyal eğilim veya davranışlar şeklinde kendini göstermektedir.

Öğrenme Güçlüğü olan bireyler, dünyada tek ve yalnız olduğu duygusunu yaşayabilirler. Başarısızlık duygusuyla başetmeye çalışırlar. Başarısızlıklarından dolayı kendilerini suçlama eğilimleri fazladır. Bunu utanç verici bir durum olarak görüp gizleme eğilimini taşırlar. Doğal olarak bu da problemlerin artmasına ve yardım alma ihtiyaçlarının karşılanmasına neden olur. Diğer aile üyelerinin başarılı olduğu ailelerdeki öğrenme güçlüğü olan bireyler kendilerini yalnız hissedebilirler. Öğrenme Güçlüğü çeken biri "sırrı" ortaya çıktığında utanç duyar ancak böyle bireyler sorunları hakkında bilgilendirilip onlar hakkında kolaylıkla konuşabildiğinde rahatlayabilirler (Smith,1991) .

Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklar ve Aileleri

Öğrenme Güçlüğü hem çocukta hem de ailelerinde duygusal sıkıntılara neden olabilir. Ebeveynler yaşadıkları tüm sıkıntılardan dolayı kendilerini suçlama eğilimine girebilirler. Bu noktada önemli olan, sorun alanını ve ortaya çıkış nedenini tespit edebilmektir (Vara ve Alan, 1988) .

Aile üyelerinden biri problem yaşadığında diğer aile üyeleri de bundan etkilenir. Sıkıntı ve acıyı hisseder ve paylaşırlar. Öğrenme güçlüğü olan çocukların yalnızca anne babaları değil, kız kardeş, erkek kardeş, büyükanne / büyükbaba ve yakın aile çevresi de bu sürece katılır. Herkesin sorunu anlamaya ve nasıl yardımcı olunacağını bilmeye ihtiyacı vardır.

Çocuğunun diğer çocuklardan farklı olduğunu bilmek, problemi anlamak ve kabullenmek ebeveyn için zorlu ve acılı bir süreçtir. İlk başta ebeveyn "normal" olarak nitelendirilen bazı tepkiler verebilir ki bunlar: inkar, kızgınlık ve suçluluk olabilir. Teşhis konulduğunda ebeveyn, utanç, şüphe, korku ve öfke duyabilir. Genelde verilen ilk tepki inkar ve şaşkınlıktır. Ebeveynler bazen sorunu çocuktan saklamaya da çalışabilirler. İnkâr sonrasında umutsuzluk ve çaresizlik duyguları ortaya çıkabilir. Kızgınlık ve öfkeyle genelde sorumluluk bir başkasına yıkılmaya, suçluluk duygusundan kurtulmaya çalışılır. Bazen ebeveynler birbirlerini de suçlayabilirler. Suçluluk duygusuna, saldırganlık ve depresyon da eşlik edebilir. Depresyon ilerlerse eğer ebeveyn, çocuktan ve diğer aile üyelerinden uzaklaşma eğilimine girebilir. Tüm bunlar normal tepkiler olarak adlandırılır ancak süreç uzar ve yaşamın geneline yansıtılmaya başlarsa o zaman patolojiden söz edilebilir. Bu durumda kronik yalan, kronik öfke ve kronik suçluluk oluşabilir (Silver,1992).

Aile içindeki diğer çocuklar da ebeveyninin problemlili çocukla ilgilenmesine zaman zaman farklı tepkiler verebilirler. Sorunun ne olduğunu ve ebeveynle öğrenme güçlüğü olan çocuk arasında yaşanan kızgınlık, öfke, suçluluk ve içe çekilme gibi duyguları anlamayabilirler. Kardeşleri için

üzülüp, acı çekebilirler. Ebeveynin sorunlu çocuğa yönelik kızma, bağırma, vurma vb davranışlarından diğer çocuklar da etkilenebilir. Kardeşlerine neden farklı davranıldığını anlayamazlar. Anne babaların, ebeveyn rolleri ve disiplin yöntemleri hakkında kardeşler arasında çatışma ve stres yaşanabilir. Bu nedenle açıklamaya ihtiyaç duyabilirler. Ne olup bittiğini anlamak isteyebilirler. Suçluluk duygusu, açıklama yapmadan davranışlarla duygu ve düşünceleri dile getirme biçimi, ailede başarının gizlenmesi gibi durumlar aile içinde daha da fazla soruna yol açabilecektir (Silver,1992) .

Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuğa Müdahale Yolları

Ailenin, okulun ve yakın çevrenin öğrenme güçlüğü olan çocuğa karşı tutumu oldukça önemlidir. Tutumlar hem çocuğun okul yaşamındaki başarısını hem de benlik kavramını ve motivasyonunu etkilemektedir. Ebeveynin genelde çocuklarının okul başarısına ilişkin beklentileri düşüktür. Başarısızlıkları yetenekten çok "şans" la açıklama eğilimi fazladır. Çocuklarının problem çözme becerilerine ve okul yaşantılarına karşı olumsuz bir bakış açısına sahiptirler. Aynı zamanda ebeveynin çocuklarıyla ilgili gerçekçi ve uygun olmayan algılamaları bulunmaktadır. Bu noktada hem ebeveynin hem de çocukların danışmanlığa ve bilgilendirilmeye ihtiyacı olduğu bir gerçektir (Mc Leond, 1993) .

Vaughn ve Greca (1993)'a göre öğrenme güçlüğü olan çocuklarla çalışırken, çocuğa kazandırılmak istenen sosyal beceriler hakkında sorulması gereken bazı sorular bulunmaktadır. Bu sorular :

- a)Niçin sosyal beceriler öğretilmelidir?
- b)Sosyal beceri eğitimine kimin ihtiyacı vardır?
- c)Sosyal alanlarda neyin öğretimine ihtiyacı vardır?
- d)Sosyal becerileri nasıl öğretebiliriz?

Varolan sınıf koşulları, eğitim programları ortalama çocuklar için hazırlandığından öğrenme güçlüğü sorunu olan çocuklar için yeniden düzenlenmiş farklı programlara ve özel koşullara ihtiyaç vardır. Dolayısıyla sosyal gelişim ve sosyal becerilerin eğitimi bu noktada önem kazanmaktadır.

Sosyal ilişki azlığı ve yalnızlık nedeniyle okulu bırakma ve yabancılaşma yaşanabileceğinden bu çocuklar yüksek risk grubu olarak ele alınmalıdır. Yapılan çalışmalar (Mishna, 2003), okuldan ayrılma oranının bu grupta oldukça yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Sosyalleşme ortamı olarak düşünüldüğünde okulun ve akran grubunun önemi büyüktür. Pek çok öğrenme güçlüğü olan çocuk akranları tarafından önemsenmediğini, sevilmediğini, düşünebilir. Akademik başarıda okulu sevmek okul faaliyetlerine katılmak önemlidir. Pek çok öğrenci için okul sosyal ilişkilerin kurulduğu, sosyal ihtiyaçların karşılandığı yerdir. Akranları tarafından düşük düzeyde kabul gören çocuklarda dışlanma, reddedilme ve sosyal anksiyete görülebilir.

Daha çok başarı ve davranış problemleri olan öğrenme güçlüğü olan çocuklar için beceri geliştirme eğitimlerinin önemi vardır. Akademik başan,

düşük sosyal statü ve sosyal ilişkilerle bağlantılı bulunmuştur. Reddedilme ve ihmal edilme bu çocuklarda daha fazla görülebilmektedir. Davranış sorunları (dikkat eksikliği, saldırganlık vb) görülmektedir. Akranları tarafından kabul gören bazı öğrenme güçlüğü olan çocukların ise duygusal ve sosyal açıdan olumlu fonksiyonlara sahip oldukları görülmektedir.

8-12 yaş arasındaki 15'i öğrenme güçlüğü tanısı alan ve 40'ı normal olmak üzere 55 çocukla çalışma yapan Nabuzoka (2003), öğrenme güçlüğü tanısı olan ve olmayan çocukları sosyal uyum açısından karşılaştırdığında ; öğrenme güçlüğü olan çocukların risk grubunu oluşturduğunu ve utanç duygusuna yüksek oranda sahip olduklarını tespit ederken, normal çocuklarda işbirliği ve liderlik eğilimlerine daha fazla rastlandığı sonucuna varmıştır.

Öğrenme güçlüğü olan çocuklar sosyal güçlükleri konusunda normal çocuklardan farklılaşmaktadırlar. Bunlar (Vaughn ve Greca, 1993):

a) Sosyal algı güçlüğü: Başkalarının duygu, düşüncelerini en iyi şekilde anladığınızı ifade etme yolu olan bu algı, öğrenme güçlüğü olan çocuklarda yaşanan temel güçlüklerden birisidir;

b) İletişim güçlüğü; Sosyal etkileşimde iletişim problemleri vardır. İfade becerisi zayıf, mesajı anlama, mesajı tekrar ettirme, söylenenlere uygun davranamama, çok konuşma, ilgisiz durumlarda bilgi verme, tepki vermeme, el kol hareketleri gibi problemleri vardır. Egosantrik iletişim kurmaktadırlar. Çekingen, az soru sorma, girişken olmayan iletişim biçimlerini de kullanmaktadırlar,

c) Sosyal problem çözme güçlüğü; kişilerarası problemleri anlama, alternatif sunma, sonuçları değerlendirme, etkili stratejiler geliştirme yeteneğidir. Sosyal problem çözme ve davranışsal uyum alanlarında öğrenme güçlüğü olan çocukların sorunları vardır. Sosyal amaçlar, stratejiler, hipotez kurma güçlükleri vardır. Sofistike değildirler. Sosyal uyumla ilgili güçlükleri çözüme yönelik düşünmelerini de engellemektedir.

Sosyal becerilerin kazandırılmasında eğitimciler kadar öğretmene de sorumluluklar düşmektedir. Bunun için, öğretmenin sosyal gelişim ve sosyal beceriler hakkında bilgi sahibi olması ve uygun sosyal müdahalelerini bilmesi gerekmektedir. Ayrıca, akademik beceriler ve akademik başarı için sosyal becerileri önemsiyor olması da gerekmektedir. Çocuklara kazandırılacak sosyal beceri eğitimi programlarında sistemik açıdan konunun ele alınarak, ailelerin, öğretmenlerin, eğitimcilerin işbirliğine dayalı bir anlayışla programlara dahil edilmesi önem taşımaktadır (Mishna, 2003).

Eğitim programlarında ebeveyn, öğretmen ve akran desteğinin önemini vurgulayan Bear; Minke ve Manning'e, (2002) göre, öğrenme güçlüğü olan çocuklar normal çocuklarla kıyaslandıklarında sahip oldukları sorun alanlarından dolayı düşük benlik değerine sahiptirler. Bu nedenle dış ortamdan gelen olumlu geribildirim ve sosyal destek bu çocukların kendilerini uygun yollarla ifade etmelerinde önemli bir yer tutmaktadır.

Öğrenme güçlüğü olan çocukların sosyal beceri eğitim programlarında (Vaughn ve Greca, 1993):

- Karşılıklı ilişkinin keşfi,
- Ortamı temel alan müdahaleler,
- Bilişsel - Davranışçı müdahaleler,
- Ergenler için sosyal beceri programları ve
- Yapılanmış müfredat programları'nın kullanıldığı görülmektedir.

Karşılıklı ilişkinin keşfi: bu programda başkaları için olumlu algılar oluşturma, diğer bireylerle ortak etkileşim alanları belirlemek önemlidir. Aynı sınıfta okuyan öğrenme güçlüğü olan ve olmayan çocukların katılımını gerektirir. Eğer sosyal kabul sağlanırsa bu program olumlu sonuçlar sağlayabilmektedir.

Ortamı temel alan müdahalele: geliştirilen bu müdahale tekniğinde sadece okul değil aile ve yakın çevre gibi faktörler de esas alınır. Okulda yapılan uygulamalarda çocuklar kura ile eşleştirilir. Haftada 2-3 kez toplantılar yapılır. Sosyal beceri stratejileri geliştirilir. Günlük olaylar, okul dışı faaliyetler konuşulur problem alanları belirlenir. Küçük büyük tartışma grupları oluşturulur. Özel eğitimciler ve yardımcıları okullarda bunu uygular. Çocuğun sosyal kabulü ve sosyal davranışı temel alınır.

Bilişsel - Davranışçı müdahalele: geliştirilen bu program grup eğitimi formatını kullanır. "Yeterli ilişkiler" üzerine kurulur. Çocuğun sosyal yeterliğindeki sosyal davranış üzerinde durur. Akran ilişkilerini kurma ve sürdürme hedeflenir. Reddetme için uygun tepkiyi verme eğitimi verilir. Konuşma sırasında:

- göz kontağı sağlama,
- soru sorma (açık uçlu),
- konuşma başlığı belirleme,
- konuşmada bilgi sağlayıcı alış veriş kurma,
- kendi hakkında bilgiyi paylaşma,
- konuşma için konu üretme, bulma,
- iyi dinleme becerisinin geliştirilmesi temel alınır.

İlkokul düzeyinde bu program oldukça olumlu sonuçlar vermektedir. Ebeveyn katılımının da yararı vardır. Program içinde; model olma, rol alma, yönetme, olumlu pekiştirme tekniklerine ve gerçek yaşamdan örnekler yer verilir.

Ergenler için sosyal beceri programları: oluşturulan bu modelde sosyal fonksiyonlarda güçlük yaşayan ergenler için 8 basamaktan oluşan bir program uygulanır:

- olumlu geri bildirim,
- olumsuz geri bildirim,
- olumsuz geri bildirim kabul etme,
- akran baskısına direnme,
- becerilerde anlaşma,
- kişisel problemleri çözme,
- yönergeleri izleme ve
- konuşmaları yönetme becerilerinin kazandırılmasına çalışılır.

Yapılanmış müfredat programları: geliştirilen bu program aslında doğrudan öğrenme güçlüğü olan çocuklara yönelik değildir. Ancak bir çok özellikleri itibariyle kullanışlı bir program olarak bir çok ihtiyaca cevap vermektedir. Ergenlere uygulanan sosyal davranış programlarından geliştirilmiştir. Model olma, rol alma, geri bildirim ve öğretimin transferinden oluşan dört bileşeni vardır. Her bileşen özel beceri eğitimini gerektirmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, günlük hayatta çocuğun sahip olduğu nitelikten dolayı gerek akranları gerekse ebeveyni ve öğretmenleriyle yaşadığı bir çok güçlük bulunmaktadır. Bu sorunlar karşısında öğrenme güçlüğü olan çocuğun duygusal ve sosyal açıdan kullandığı sağlıklı ve sağlıklı baş etme yolları vardır. Öğrenme güçlüğü olan çocuğun, yaşamla uyumlu, doyumlu ve başarılı ilişkiler kurabilmesi için uzmanlar tarafından bu çocukların ailelerine ve öğretmenlerine hatta akran gruplarına götürülebilecek yardım hizmetleri hazırlanmalıdır. Önleyici hizmetlerin daha en başta bilgilendirici yardım hizmetleri olarak düşünülerek hem aile hem de okul üzerinde yoğunlaştırılması, geniş gruplara ulaşılması açısından önem taşımaktadır. Aile ve öğretmenlere, öğrenme güçlüğü'nün bir özellik olduğu, bir özür olmadığı ve böyle çocuklarla başarılılabilecek şeylerin olduğu anlatılmalıdır. Müdahale programlarının ise, bütünsel bir bakış açısıyla ele alınarak bu tür programlara aile, öğretmen ve akran gruplarının dahil edilmesine ve akademik gelişim kadar çocuğun duygusal ve sosyal açıdan desteklenmesine, anlaşıldığı, kabul edildiği ve yalnız olmadığını hissettirilerek başarılı olduğu alanların öne çıkarılmasına önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Bear, G. G.; Minke, K. M.; Manning, M. A. (2002). Self-Concept of Students with Learning Disabilities: A Meta-Analysis. *School Psychology Review* 31 (3), 405-428.
- Berkowitz, Daniel. (1999). Stress and Student with Learning Disabilities. Bradford Collage Learning Program. <http://www.ldresources.com/stres.html>
- Cornoldi, C.; Rigoni, F.T. ; Patrizio E. ; Vio, C. (1999). Imagery deficits in nonverbal learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities..* 32 (1), 48-58.
- Gearheart, B. (1981). *Learning Disabilities.* (3rd ed.) Mosby Co.
- Guilford, R. (1986). *Teaching Children with Learning Disabilities.* NFER-NELSON Co.,
- Herbert, M. (1987). *Behavioral Treatment of Children with Problems.*

- London: Academic Press Inc.
- Lewis, A. (1995). *Children's Understanding of Disability*. London: Routledge
- McLeod, Terry. (1993). "Social - Behavioral Characteristics" *Learning Disabilities Best Practices for Professionals* (Ed. William Bender) USA: Butter-Heinemann.
- Mishna, F. (2003). *Learning Disabilities and Bullying: Double Jeopardy*. *Journal of Learning Disabilities*, 36 (4), 336-348.
- Miller, S. P.; Butler, F. M.; Lee, K. (1998). *Validated Practices for Teaching Mathematics to Students With Learning Disabilities: A Review of Literature*. *Focus on Exceptional Children*; 31(1), 1-25.
- Nabuzoka, D. (2003). *Teacher Ratings and Peer Nominations of Bullying and Other Behaviour of Children With and Without Learning Difficulties*. *Educational Psychology*; 23 (3), 307-322.
- Nelson-Wicks, R. ; Israel, A. (1997). *Behavior Disorders of Childhood*. USA: Prantice Hall Inc.
- Rosner, J. (1993). *Helping Children Overcome Learning Difficulties*. New York: Walker and Co.
- Silver, L. (1992) .*The Misunderstood Child*. Library of Congress Catalog.
- Smith , S. (1991). *Succeeding Against the Odds*. USA: GP. Putnam Sons
- Vara, Q. ; Alan, M. (1988) .*Dyslexia*. UK: Penguin Books.
- Vaughn, S. ; La Greca, M. (1993). " *Social Skills Training : Why, What, Who and How*". *Learning Disabilities Best Practices for Professionals* (Ed. William Bender) USA: Butter-Heinemann.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
-